

بررسی علل و عوامل موثر بر کم ثبتي و ديرثبتي واقعه فوت و بهبود فرايند آن

نويسنده: زهرا قاسمي تنگل عليا

كارشناس مسئول امور اسناد هويتي (مسئول نمايندگي) محل خدمت: بيرجند

ايميل : Z.Ghasemitangalolya@chmail.ir

چکیده

ثبت بموقع وقایع حیاتی از نقطه نظر سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حائز اهمیت می باشد. این مقاله در نظر دارد مهمترین فاکتورهای موثر در پدیده کم ثبتي و ديرثبتي وقایع حیاتی را شناسایی نماید. از روش کمی برای اندازه گیری متغیرها با توزیع پرسشنامه در بین 150 نفر از مراجعه کنندگان به اداره ثبت و احوال استان خراسان جنوبی استفاده گردید. میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی متغیرهای مورد نظر با بهره گیری از نرم افزار SPSS محاسبه و مورد تحلیل قرار گرفت. بر اساس نتایج افراد مسن که سطح تحصیلات و درآمد کمتری دارند و همچنین در فاصله دورتری از مراکز اداری و درمانی قرار دارند بیشتر در معرض ديرثبتي و کم ثبتي وقایع حیاتی قرار دارند. راهکارهای مدیریتی برای حل این معضل پیشنهاد گردید.

کلمات کلیدی: ثبت احوال، کم ثبتي و ديرثبتي وقایع حیاتی، خراسان جنوبی.

مقدمه

عوامل موثر بر کم ثبتي و دير ثبتي ريشه در مسائل اجتماعي و اقتصادي دارد. شناخت و بررسي اين عوامل کمک بزرگي براي حل اين معضل خواهد نمود. چرا که دير ثبتي و کم ثبتي تبعات منفي براي جامعه و سازمان هاي مسئول در بر دارد. به عنوان مثال برخي از خانواده ها آگاهانه يا ناآگاهانه باديير ثبت نمودن واقعه فوت، زمينه سوء استفاده از استاد هويتي افراد را براي افراد سودجو فراهم آورده اند. بر اساس تحقيقات اوليه، تعداد زيادي از استان ها از قبيل، سيستان و بلوچستان، خراسان، خوزستان، آذربايجان شرقي، اردبيل، زنجان و ... اين معضل مشهود مي باشد. لذا سياستگذاران سازمان ثبت و احوال اين مسئله را بدرستي شناسايي؛ و بر اولويت آن در تحقيق و پژوهش اهتمام ورزيده اند.

با توجه به اينکه مطالعات اندکي در خصوص بررسي علل و عوامل موثر بر کم ثبتي و دير ثبتي واقعه فوت و بهبود فرايند آن صورت پذيرفته است و از طرف ديگر اين عوامل از شرايط خاص اجتماعي و اقتصادي کشور نشات مي گيرد. لذا ضرورت انجام اين تحقيق به روش علمي، با توجه به خط مشي مدبريتي سازمان در ساماندهي امور و خدمات رساني دقيق، اهميت بسزايي پيدا مي نمايد.

هدف از ارائه اين تحقيق شناسايي عوامل موثر بر دير ثبتي و کم ثبتي و همچنين ارائه راهکارهاي فني و مدبريتي در جهت پيشگيري و وقوع عوامل موثر در دير ثبتي و کم ثبتي مي باشد.

مبانی نظری

نظریه "رفتار برنامه ریزی شده" یا "Theory of planned behavior" به عنوان تئوری در نظر گرفته شده است. این تئوری که توسط Ajzen در سال ۱۹۹۱ ارائه گردید بر روند شکل گیری و انجام یک رفتار تاکید دارد. به عبارت دیگر چه مکانیسمی منجر به بروز یک رفتار خاص می گردد. در واقع از این نظریه برای پیوند عوامل تاثیر گذار (antecedents) که بر گرفته از باورها و فرهنگ افراد می باشد در بروز یک پدیده یا رفتار، بهره می برند. تحقیق حاضر نیز از این نظریه برای شناسایی عوامل موثر در دیر دیر ثبتي و کم ثبتي فوت و مکانیسم وقوع آن مورد بهره جسته است.

پیشینه تحقیق

Grant بر اهمیت ثبت وقایع حیات بویژه مرگ در توسعه سلامت عمومی تاکید نموده است (1939). اهمیت این موضوع تا حدی است که از آن در برآورد شاخص توسعه انسانی (HDI¹) استفاده می گردد. اندازه گیری و ثبت رویداد مرگ یکی از معطلاتی است که کشورها، بویژه کشورهای کمتر توسعه یافته مشهود می باشد که در بیشتر موارد سیستم جامع و کارآمدی در این زمینه وجود ندارد (Setel و همکاران، 2007). اطلاعات ثبت شده توسط سازمان ثبت و احوال، سرشماری و نظرسنجی سه روش مهم در دستیابی و تحلیل داده های وقایع مربوط به فوت عنوان شده است (Shryock و همکاران 1976؛ Rowland، 2006)

---

¹ Human Development Index

Gourbin و Masuy-Stroobant در سال 1995، به بررسی ثبت وقایع حیاتی نوزادان در 27 کشور اروپایی نمودند. نتایج مقایسه ای حاصل از مصاحبه در خصوص ثبت تولد نوزاد سالم و مرده زایی نشان داد که یک سیستم کارآمد برای پردازش داده های ثبت وقایع حیاتی در کشورهای اروپایی ضروری است.

Joubert و همکاران در سال 2012 اعلام نمودند که کمتر از 20 درصد مرگ افراد در سیستم ثبت و احوال آفریقای جنوبی ثبت می شود. فقدان یک سیستم پایه ای برای ثبت مرگ شهروندان منجر به مشکلاتی از قبیل پراکندگی و عدم دسترسی به وقایع حیاتی ثبت شده در کشور شده است (UDNP، 1990).

حیدری و صیامی در سال 1389 به بررسی عوامل دیر ثبتي و کم ثبتي در آذربایجان شرقی پرداخته و عدم استقرار مرکز بیمارستانی و زایشگاهی مجهز در منطقه را مهمترین دلیل بروز این مشکل عنوان شده است. عدم نیاز به گواهی فوت و مشغله کاری از مهمترین عوامل تأثیرگذار در دیرثبتي و کم ثبتي در شهرستان گرمسار می باشند که با رسیدگی مأمورین ثبت جهت ثبت وقایع حیاتی، دیرثبتي کاهش چشمگیری یافته است.

عوامل تأثیر گذار بر دیرثبتي فوت و وفات در شهرستان نمین شامل ناآگاهی مردم از مهلت اعلام وقایع حیاتی، مشغله یا نبود پدر خانواده، اطلاع رسانی ناقص همکاران سازمان به مراجعین می باشد (موسی زاده، 1392).

عدم آگاهی از قوانین ثبت احوال، بیسوادی اعلام کنندگان و مشکلات خانوادگی، بیکاری پدر، عدم نیاز به ابطال شناسنامه،

عدم وجود شناسنامه والدین، رتبه فرزند در خانواده، محل سکونت، جنسیت متوفی، بیمه نبودن والدین و بیمه نبودن متوفی مهمترین علل موثر بر دیرثبتي وقایع حیاتی در شهرستان اهواز می باشد (شکوهمند، 1390).

جباریان با بررسی مقایسه ای نظام ثبتی مرگ و میر بین دو سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و علل کم ثبتی آن در شهرستان کرج به وجود رابطه بین جنس، سن متوفی و محل سکونت متوفی (شهری و روستایی) با ثبت پی برد و همچنین نتایج نشان داد بین ثبت یا عدم ثبت و مالک بودن متوفی تفاوت وجود دارد. با توجه به اینکه اعلام فوت عمدتاً توسط بستگان متوفی صورت می گیرد نقش آنان در ثبت مرگ تعیین کننده بوده بطوریکه بین جنس، شغل، تحصیلات و تالمات روحی بستگان متوفی با ثبت واقعه رابطه وجود دارد (1385).

این تحقیق در نظر دارد به این سوال پاسخ دهد که مهمترین علل بروز دیر ثبتی و کم ثبتی فوت در استان خراسان جنوبی چیست؟ و چه راهکارهای کاربردی در خصوص کاهش میزان دیر ثبتی و کم ثبتی فوت وجود دارد؟

روش تحقیق

از روش کمی برای رسیدن به سوالات تحقیق استفاده خواهد شد. به اینصورت که در مرحله اول به روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه (روش کمی)، علل موثر در دیر ثبتی و کم ثبتی فوت مورد شناسایی قرار می گیرند و پس از شناسایی عوامل با استفاده از نرم افزار SPSS, v. ۲۰ داده های بدست آمده آنالیز گردید. 150 نفر از مراجعه کنندگان که برای اعلام فوت به ادارات استان مراجعه نمودند به عنوان جامعه آماری انتخاب گردید. داده های مرحله اول که از پرسشنامه های استخراج گردید مورد تجزیه تحلیل کیفی (میانگین، فراوانی و انحراف معیار) و استنباطی (آزمون همبستگی) قرار گرفت. عواقب بروز دیر ثبتی و کم ثبتی فوت و همچنین راهکارهای موثر از طبقه بندی و تحلیل نتایج استخراج گردید.

نتایج و بحث

نتایج آنالیز داده ها شامل میانگین، انحراف معیار، و ضرایب همبستگی بین دو متغیر در جدول شماره 1 آورده شده است. بر اساس نتایج با افزایش سن میزان کم ثبتي و دير ثبتي واقعه فوت افزایش می یابد ($r=0.47, P<0.001$).

میزان کم ثبتي و دير ثبتي با سطح سواد رابطه معکوس دارد (جدول 1). به این معنی که میزان کم ثبتي و دير ثبتي در بین افراد کم سوادتر بیشتر مشهود بود ($r=-0.56, P<0.001$).

جدول شماره 1. میانگین، انحراف معیار و ماتریکس همبستگی متغیرهای مورد نظر

متغیر	میانگین	انحراف معیار	1	2	3	4	5
1. سن	3.82	0.18	1				
2. سطح سواد	1.25	0.93	**0.65	1			
3. دوری از مرکز	2.74	0.7	**0.33	0.11	1		
4. وضعیت مالی	2.23	1.1	0.12	**0.42	*0.29	1	
5. کم ثبتي و دير ثبتي	2.54	0.65	**0.47	**0.56	**0.61	**0.53	1

توجه: ** معنی دار در سطح 0.001 و * معنی دار در سطح 0.05.

هر چه قدر محل سکونت از اداره ثبت و احوال، بیمارستان و مراکز اداری دور تر باشد، میزان کم ثبتي و دیرثبتي وقایع فوت افزایش یافت ($r=-0.61, P<0.001$).

همانطور که در جدول شماره 1 نشان داده شده است افرادی که استطاعت مالی زیادی داشته باشند کمتر اقدام به کم ثبتي و دیرثبتي می نمایند ($r=-0.53, P<0.001$).

بر اساس نتایج آنالیز داده ها پدیده کم ثبتي و دیر ثبتي افراد پیرتر، کم سواد تر و با استطاعت مالی کمتر، بیشتر دیده می شود که با نتایج موسی زاده (1392) همخوانی دارد. دوری از مراکز اداری تاثیر مستقیم بر میزان کم ثبتي و دیرثبتي افراد می گذارد که این با یافته های حیدری و صیامی (1389) و جباریان (1385) مطابقت دارد.

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان داد که سن، سطح سواد، سطح درآمد و دوری محل سکونت به مراکز اداری نقش موثری در میزان دیر ثبتي و کم ثبتي وقایع حیاتی دارد. به این صورت که افراد با سطح سواد پایینتر، مسن تر و سطح درآمدی پایینتر و همچنین ساکن در موقعیتی که بدور از مراکز اداری می باشند بیشتر در معرض دیرثبتي و کم ثبتي قرار دارند. یکی از راهکارهای پیشنهادی بهبود سیستم ثبت از طریق فن آوری های نو و تکنولوژی های جدید می باشد که در قالب یک سیستم کارآمد، دقیق و مطمئن خدمات را ارائه نماید (Setel) و همکاران، 2007 و Masuy-Stroobant ، 1995). این سیستم تا حد زیادی معضل دیرثبتي و کم ثبتي ناشی از مشکل دوری از مرکز را حل خواهد نمود. از طرف دیگر آموزش و فرهنگ سازی از طریق رسانه های جمعی (شبکه

های استانی) و یا بهره گیری از ظرفیت مذهبی (امام جمعه و روحانیون) با هدف اهمیت ثبت بموقع وقایع حیاتی از دیگر پیشنهادات این تحقیق می باشد. یکی دیگر از پیشنهادات این تحقیق ارائه مشوق هایی برای شهروندان در صورت ثبت بموقع وقایع حیاتی می باشد. به عنوان مثال میتوان این پیشنهاد را در چهارچوب مشوق های مالی -تحفیف در پرداخت هزینه ارائه خدمات توسط سازمان (کارت ملی، تعویض شناسنامه و غیره) و یا طرح های ویژه تکریم ارباب رجوع عملیاتی نمود.

در واقع بر اساس تئوری رفتار برنامه ریزی شده، می بایست در شهروندان انگیزه لازم در مراجعه و ثبت بموقع وقایع حیاتی ایجاد گردد.

منابع

- Ajzen, Icek (1 December 1991). "The theory of planned behavior". *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (2): 179-211
- Gourbin, G., & Masuy-Stroobant, G. (1995). Registration of vital data: are live births and stillbirths comparable all over Europe?. *Bulletin of the World Health Organization*, 73(9), 449.
- Joubert, J., Rao, C., Bradshaw, D., Dorrington, R. E., Vos, T., & Lopez, A. D. (2012). Characteristics, availability and uses of vital registration and other mortality data sources in post-democracy South Africa. *Global health action*, 5 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3533267/#CIT0005>).

Graunt J. Natural and political observations made upon the bills of mortality. In: Willcox WF, editor. A reprint of economic tracts, ۱۹۳۹. Baltimore: Johns Hopkins Press; ۱۶۶۲.

Setel PW, Macfarlane SB, Szreter S, Mikkelsen L, Jha P, Stout S, et al. A scandal of invisibility: making everyone count by counting everyone. Lancet. ۲۰۰۷; ۳۷۰:۱۵۶۹-۷۷.

Shryock HS, Siegel JS, Stockwell EG. The methods and materials of demography. Condensed edition. San Diego, CA: Academic Press; ۱۹۷۶.

Rowland DT. Demographic methods and concepts. New York, NY: Oxford University Press; ۲۰۰۶.

UNDP. New York, NY: United Nations Development Programme; ۱۹۹۰. Human Development Report ۱۹۹۰.

حیدری م،، صیامی ک،، 1389. علل و عوامل کم ثبتي و ديرثبتي وقايع ولادت و وفات در بخش صوفيان. مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت و احوال کشور.

<http://www.sabteahval.ir/amoozesh/module/News/Shownews/page->

[2224.aspx?NewsId=5045&init](http://www.sabteahval.ir/amoozesh/module/News/Shownews/page-2224.aspx?NewsId=5045&init)

موسی زاده م، 1392. ثبت احوال؛ علل ديرثبتي ولادت و فوت و راهکارها،

<http://www.mahboobmosazadeh.blogfa.com/post/110>

شکوه‌مند م، 1390. بررسی عوامل مؤثر بر ثبت دیر هنگام ولادت و فوت در شهرستان اهواز، پایان نامه

کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر.

جباریان آ، 1385. بررسی مقایسه ای نظام ثبتی مرگ و میر بین دو سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت ، درمان

و آموزش پزشکی و علل کم ثبتی آن در شهرستان کرج. پایان نامه کارشناسی ارشد.